

משרד החינוך

תפוחים מן המדבר / סביון ליברכט ("שורשים וכנפיים" עמ' 112-118)

כתבו: רות בלונדר, ליאת שגב

בסיפור זה נעסוק באהבה בין שניים, כמגשרת על פערים. נדון בקשיים שבקשר הבין זוגי ובדרכים לקיומה של אהבה זו כאהבת אמת, בערכים הנלווים לה ובמימוש העצמי שבה.

שיעור 1 - פעילות מקדימה לסיפור.

שמיעת השיר: [שיר אושר/ רוני סומק](https://youtu.be/o6q6023XenM) <https://youtu.be/o6q6023XenM>

אנחנו מונחים על העוגה

כמו בובות חתן וכלה.

גם אם תבוא הסכין

ננסה להישאר באותה הפרוסה.

מורה: הסכין בשיר מקבלת משמעות סמלית לקשיים, בעיות וסכנות לשלימות הזוגיות. מה יכולים להיות גורמים מעקבים באהבה של בני זוג? נסו להיזכר בקשיים שהכרנו ביצירות ספרות שלמדנו ביחידה זו.

מורה כותב על הלוח את תשובות התלמידים, ומציין את שם היצירה שלמדנו בהקשר לכל קושי שהוזכר. שלב זה חשוב כדי להדגיש בפני התלמידים את לכידות היחידה התמטית בה אנו עוסקים.

8.

מורה: הפעם נכיר סיפור שנושא אהבה בין שני צעירים שאורח חייהם שונה. הוא - דובי קיבוצניק חילוני, והיא - רבקה בת למשפחה חרדית. נבחן את אהבתם, נעקוב אחר הקשיים, שמעוררת אהבה זו, ונשאל עצמנו אם אהבה שכזו יכולה לנצח.

שיעורי בית

תלמידים מתבקשים לקרוא את הסיפור כולו, ולכתוב מחשבות ורגשות בעקבות הקריאה.

מהלך הוראת הסיפור

הוראת הסיפור בשיעורים תתקיים על פי מנות קריאה מותאמות למבנה העלילה.

שיעור 2 - האקספוזיציה (עמ' 112-113, עד המילים: "...לפני ארבע שנים").

ויקטוריה האם עושה דרכה לקיבוץ בדרום להשיב את בתה רבקה לירושלים. נחשפת התודעה הפנימית שלה במחשבות על הדרך בה תשיב את בתה אל משפחתה. תוך כך מעוצבת דמותה של האם ויקטוריה בקווים כלליים. כמו כן, עולה הבעיה עמה היא מתמודדת, בעיה שתהפוך לבעיה המרכזית של העלילה.

מורה: איזו דמות מצטיירת בדמיונכם מהפתיחה של הסיפור? התייחסו למראה ולהתנהגות שלה בהגדרתכם אותה.

מורה: ראינו קווים חיצוניים בדמותה של ויקטוריה. מהם הסקנו על דמותה. לדרך זו אנו קוראים 'אפיון עקיף'.

מורה מסביר דרכים נוספות לאפיון דמות: 'אפיון פנימי' (התודעה, רגשות), 'אפיון ישיר'.
מורה: דרך אפיון נוספת לאפיון דמות היא 'אפיון פנימי' (התודעה, הרגשות). בדרך זו אנו למדים על ההתלבטות בה נתונה ויקטוריה. מהן המחשבות של ויקטוריה לגבי הדרך בה היא תשיב את בתה אל המשפחה?

מורה: מה אנו מוסיפים ללמוד מהאפיון הפנימי על דמותה ויקטוריה?
מורה: בסיום האקספוזיציה אנו מבינים שויקטוריה מתמודדת עם בעיה לא פשוטה. נגדיר אותה. תלמידים מגדירים את הבעיה לאור אורח חייה כאישה דתיה. מבססים דבריהם על הטקסט.

בדיון חשוב לכוון את התלמידים למספר עניינים:

- א. קווים חיצוניים לדמותה (מראה, התנהגות...) כמלמדים על אורח חייה הדתי.
- ב. הקונפליקט הפנימי בו היא נתונה על הדרך בה תשיב את בתה אל חיק המשפחה (בכוח, בעורמה, בהפחדה...).
- ג. החששות מהפגישה עם בתה: "ומה אם תהפוך לה רבקה גבה ותגרשנה?".

אמצעים רטוריים: דרכים לאפיון דמות, קונפליקט.

9.

שיעור 2 - הפגישה והשיחה בין ויקטוריה לרבקה. (עמ' 113 – 115 עד למילים: "...כאן יותר").

בחלק זה אנו בוחנים את הפגישה הראשונה של ויקטוריה ורבקה. מן האקספוזיציה היה אפשר להניח שהמפגש בין האם לבתה יהיה טעון. אך בחלק זה אנו מגלים שתחת קונפליקט נרקמת ביניהן מערכת יחסים של קירבה, דיאלוג ופתיחות.

המורה: האם ויקטוריה נפגשת עם בתה בקיבוץ. מה תגובת ויקטוריה למראה בתה?
התלמידים יצינו את מאפיינה החיצוניים של רבקה ואת התרשמות האם מהמראה החדש של בתה.
מורה: מה ביחסה של רבקה כלפי אמה המופתעת מונע את הקונפליקט בין השתיים?
תלמידים יציגו את התנהגותה של רבקה המחבקת והצוחקת כגורם מפייס ומרגיע.
מורה: בשיחה בין ויקטוריה לרבקה הן לומדות האחת על השנייה. מהם הפרטים ששומעת בפעם הראשונה האם מבתה? ואיך האם מגיבה על כך?
הדיון בעקבות שאלה זו חשוב על מנת לתת מקום לשתי תפיסות עולם מנוגדות של האם ושל בתה.
מורה: נשים לב שהאם והבת מדברות באופן פתוח על אהבה. מהו הפער העולה בין השתיים בנושא האהבה? האם ניתן לגשר על פער זה? מה נדרש מכל אחת מהן על מנת ליצור את ההבנה לגישה המנוגדת לה?

מורה סוגר דיון: הבעיה המרכזית בסיפור היא למעשה פער בין שתי השקפות עולם, בין מבוגרים לצעירים, בין מסורת לשינוי.

שיעורי בית

את הבעיה המרכזית בסיפור ניתן להגדיר כקונפליקט בין שתי השקפות עולם, או פער בין צעירים למבוגרים. בחנו בעיה זו בזיקה ליצירה אחרת שהכרנו בנושא האהבה. בדבריכם הציגו את הדומה והשונה בין היצירות. (ניתן להדגים על פי הסיפורים: "רפונצל", "רבי עקיבא ורחל").

שיעור 3 - תחילת היווצרות הקשר בין ויקטוריה לדובי (עמ' 115-117, עד המילים: "כאם המרגיעה ילדה").

בחלק זה ויקטוריה לומדת להכיר את דובי - בן זוגה של בתה רבקה. היא מגלה בהתנהגותו עניינים שגורמים לה לשנות דעתה עליו. כמו כן, נעשה שלב נוסף בהתקרבות האם ובתה.

מורה מצטט: "שאלה החלה מתקמת אצל ויקטוריה באשר לדובי הענק הבהיר" – מה משפט זה מלמד על יחסה של ויקטוריה לדובי?

מורה: בהמשך נאמר: "לבה כבר הלך אחרי". מה גורם לויקטוריה לשנות דעתה על דובי? תלמידים יבססו דבריהם על הטקסט (דוגמאות וציטוטים).

מורה: דובי מספר לויקטוריה על מטע התפוחים, שהוא מטפח. בדבריו הוא מסביר איך הוא מצליח לגדל תפוחים, הזקוקים לקור, במזג אויר מדברי. מה אנחנו מוסיפים ללמוד על דובי מעיסוקו זה? מורה ידגיש ערכים הנקשרים לדמותו (התמדה, השקעה, אהבת הטבע).

10.

מורה: הכותרת "תפוחים מן המדבר" מקבלת בשלב זה את משמעותה מעיסוקו של דובי בגידול תפוחים. האם כותרת זו מתקשרת גם לקשר האהבה של דובי ורבקה? בשלב זה מורה יכוון תלמידיו להבין את הגשר שיצרו דובי ורבקה בין שני העולמות מהם הם באו - החילוני והדתי. כפי שדובי מצליח בשקדנותו לגדל תפוחים במדבר, כך תתכן קרבה ואהבה בין רבקה שבאה מהעולם הדתי לדובי החילוני.

מורה: האם מנהלת שיחה נוספת עם בתה (עמ' 117). מה בדיאלוג זה מוסיף לקרבה בין השתיים? מורה מכוון תלמידים לשיחה שיש בה חשיפה למצוקתה של רבקה: "אני לא רוצה לחיות כמו את ואבא... בלי אהבה". כמו כן, יסב תשומת לב התלמידים לפתיחות של האם השואלת ומקבלת תשובות ישירות וכנות. נזכיר גם את הקרבה החמה בין השתיים – רבקה צוחקת ומנשקת את אמה.

עבודת כיתה

עבודה זו מומלץ להכין בקבוצות של 3 תלמידים. כל תלמיד ייצג את אחת הדמויות. המשימה: מה כל אחת מהדמויות - ויקטוריה רבקה ודובי, תרמה להתמודדות נכונה במפגש ביניהן בקיבוץ? בדבריכם התייחסו להתנהגות, למעשיים ולשיחות, שגברו על קשיים ויצרו גשר על הפערים.

סיום העבודה בשיתוף הדברים שנכתבו על ידי הקבוצות.

שיעור 4 - החלום (עמ' 117 מהמילים: "מולך גבעות החול..." עד עמ' 118 במילים: "ושערו להבה").

בשיעור זה נקרא את החלום ונפרשו.

החלום נחשב לשיא ההתפכחות של ויקטוריה במסע שהיא עושה אל בתה. המסע כפי שראינו הוא מסע פיזי, אך גם נפשי הכרתי. ויקטוריה מתקרבת לבתה, מבינה את משמעות הזוגיות שבחרה בתה, ונחשפת לנוכחות האהבה בקשר הזוגי. לאור זאת, היא יכולה בשלב הראשון לחזור אל אהבת נעוריה בחלום. אחר כך היא תבין גם באופן מודע את חשיבות האהבה גם בחייה הזוגיים עם בעלה.

בחלום מופיעים שני גברים המתמזגים יחדיו – דובי ומשה אלקיים: בכפות ידיו של קוטף התפוחים, הרי הוא דובי, הגלעינים הופכים ל"אבנים טובות וזהב וכסף" רמז למשה אלקיים הצורף. בהמשך, "ולפתע הפך האיש פניו ומשה אלקיים בן הצורף היה ושערו להבה", כשערו של דובי הג'ינג'י. המיזוג של דובי ומשה אלקיים בחלום מרמז על ההקבלה שעושה ויקטוריה בחלומה בין האהבה המוחמצת שלה בימי נעוריה לסיפור אהבת בתה לדובי. כך קורה שמתוך הצפת זיכרון האהבה שלה בנעוריה, היא יודעת שעליה לתת לבתה את החופש בבחירת בן זוגה האהוב.

בחלום סמלים נוספים: צבע הלבן, שמתקשר לטוהר (ומשמעותו היא שאין סיפורה של רבקה חטא, כפי שחשבה האם קודם). את צבע הלבן ניתן גם לקשור לכלולות, ובכך ניתנת כביכול הלגיטימציה לנישואי רבקה ודובי. כמו כן, מופיע עץ הדעת, המתקשר לעיסוקו של דובי בגידול תפוחים ולסיפור התנכי על אדם וחוה בגן עדן. ניתן לפרשו כסמל להתפכחותה של ויקטוריה, כשם שאדם וחוה התפכחו.

(הערה: עץ הדעת הפך להיות עץ התפוח על פי הנצרות. הקשר בין שני העצים אינו מופיע בתנ"ך ובספרות חז"ל).

11.

מורה מפענח עם תלמידיו את החלום בשאלות מכוונות:

- תארו את המתרחש בחלום?
 - מה מסמלים עץ הדעת, התפוח, הצבע הלבן, האבנים הטובות? למה הם מתקשרים ומה משמעותם?
 - החלום משלב בין דובי למשה אלקיים – מה יש בכל דמות מהדמות האחרת?
 - איך מתקשר המיזוג בין משה אלקיים לדובי בחלומה של ויקטוריה לאהבה המוחמצת שלה בעבר?
 - מה מרמזת הופעת משה אלקיים בחלום על יחסה של ויקטוריה לסיפור אהבתה של בתה?
- מורה מסכם: החלום הוא אמצעי נוסף בו נחשפת התודעה של ויקטוריה בהתמודדותה עם סיפור האהבה של רבקה ודובי. רק זיכרון אישי שלה על מה שהודחק בה, מוכיח לה שבתה נוהגת נכון במימוש האהבה, דבר שנמנע ממנה בהיותה צעירה וכנועה לרצון הוריה.

עבודת כיתה: משימה יצירתית.

לפניכם שתי משימות בחרו באחת מהן.

1. ציירו את החלום של ויקטוריה בקו וצבע על פי דמיונכם.
2. דמיינו שויקטוריה מספרת ומפרשת את החלום לאחותה שרה. כתבו את דבריה בלשונה.

שיעור 5 הסיום (עמ' 118)

בסיום הסיפור ויקטוריה חוזרת לירושלים. בנסיעה חזרה היא חושבת "מה תספר לבעלה ולאחותה". אלא שהפעם מחשבותיה חיוביות. היא יודעת שלרבה טוב עם אהבתה. על כן, היא תאמר לאחותה: "בתי הקטנה לימדה אותי דבר". היא אכן למדה על חשיבות האהבה בחייו של האדם. לבעלה היא תגיש תפוח בדבש ותספר לו על גידול תפוחים במדבר, שהפכו עבודה למשל על אהבה.

מורה: מהו השינוי שאנו רואים בויקטוריה בסיום הסיפור לעומת הפתיחה?
מורה יכתוב את דברי התלמידים על הלוח (רצוי בטבלה לצורך הדגשת הניגוד).
מורה: ויקטוריה תאמר לאחותה: "בתי הקטנה לימדה אותי דבר". מה למדה ויקטוריה מבתה?
תלמידים מנסחים את התובנות עמן ויקטוריה חוזרת לבעלה ואחותה. הדיון יתמקד באהבה כגורם חשוב ביחסי בני זוג ובכלל ביחסים שבין בני אדם.
מורה: מהם הדברים הנוספים שלמדה ויקטוריה במסע זה?
יש לכוון את התלמידים לדברים נוספים כגון: קיום דיאלוג מתוך פתיחות וכנות, קבלת האחר (דרכו ומעשיו, השקפת עולמו ודעותיו) ועוד.
מורה: לדברים אלו שבין אדם לחברו אנו קוראים 'ערכים'. מה עושה אותם לערך, ומה חשיבותם בחיי האדם?

12.

למעוניינים ניתן לשלב בהוראת הסיפור את הסרט "תפוחים מהמדבר" או קטעים ממנו בהתאם לענייני ההוראה בשיעורים השונים. הצפייה בסרט תלווה בשיחה או בפעילות, על מנת ליצור זיקה בין שתי יצירות האומנות – סיפור וסרט, ואפשרות להציג את הייחודי לכל סוגה.

הצעות לעבודה בעקבות צפייה בסרט

עבודה זו ניתנת לעשות בקבוצות של 2-3 תלמידים.

בחרו במשימה אחת וענו עליה בכתיבה רהוטה תוך שילוב הסברים, הנמקות ודוגמאות.

1. בעקבות הצפייה בסרט, האם כך דמיינתם את הדמויות שהכרתם בסיפור? הסברו דבריכם והדגימו לפי סצנות מהסרט ומהסיפור.
2. מהן הסיטואציות בהן הסרט העצים את הדרמטיות לעומת הסיפור. תארו אותן והסברו מהם האמצעים שיצרו בסרט את הדרמטיות.
3. מה בחר יוצר הסרט להוסיף על הסיפור? פרטו את התוספות וחוו דעתכם עליהן. האם תוספות אלו פגמו בחוויה שלכם או תרמו לה? נמקו דבריכם.

שירת אהבה

"אהבה ופיוט הם היינו-הק: רצון האדם להביע את עצמו" (פאמה)

בגני נטיעתך / רחל (שורשים וכנפיים", עמ' 268)

בשיר זה מתארת רחל אהבה מעמיקה ומתעצמת, אהבה שמלווה בשמחה. האהבה מתוארת באמצעות מטאפורת הגן - "בגני נטיעתך / בגני המוצנע- בלבי". עץ האהבה שולח שורשים ומצמיח פירות (ענפים) והציפורים רנות סביב.

שיעור 1

קריאת השיר "בגני נטיעתך" ופרוש מילים קשות.

השמעת השיר המולחן: <https://www.youtube.com/watch?v=5azBFhG9YfM>

מורה: מדברי השיר אנו מבינים שהגן הוא לבה של המשוררת. על דרך המטאפורה של הגן היא מתארת את התעוררות רגש האהבה בלבה אל אהובה. מהי ההתרחשות המתוארת בגן? ניתן להציע לתלמידים לתאר את ההתרחשות בגן בדרך שיבחרו:
- תיאור מילולי תוך הסתמכות על ציטוטים מהשיר וביאור משמעותם.
- ציור הגן, כפי שמתואר בשיר, במסגרת של לב.
מורה: מדוע, לדעתכם, נבחרה מטאפורת הגן לתיאור האהבה?
תלמידים יעלו מחשבותיהם לקשר בין גן לאהבה ולרומנטיקה.
מורה יסביר שהגן מופיע כסמל לאהבה כבר במקורות קדומים. כאן המקום להסביר מהי אלוזיה.

.13

מורה יקרין על מסך את הקטע הבא מתוך: שיר השירים, ד', י"ב - ט"ז.

"יב. אן נְצוּלָה, אַחֲוֹתֵי כַּלְהָ; אָן נְצוּלָה, אֶצֶן חֲתוּמַת יָא. עֲלֵחִיק פְּרָדָס רֵחוֹנִימַ, אַע
פְּרִי אֲמָדִימַ: כְּפָרִימַ, אַע-נְרָדִימַ יֵד. נְרָד וְכַרְכַּמַ, קָנָה וְקַנְמֹן, אַע כַּל-אֲצִי לְהוֹנָה;
מַה, וְאֶהְלֹת, אַע כַּל-רְאֵי הַשָּׁמַיִם 16. אֶצֶן אֲנִימַ, הָאֵר מִימַ חַיִּימַ; וְנִלְיָמַ, מִן-
לְהַנּוֹן 56. אֲזִרִי צְפוֹן וְבוֹאֵי תִימָן, הַפִּיחֵי אֲנִי יִלְלוּ הַשָּׁמַיִם; יֵבֵא דוֹדֵי לְהַנּוֹן, וְיֵאכַל
פְּרִי אֲמָדִימַ."

מורה: מה מופיע בתיאור הגן משיר השירים? (עצי פרי, עצי בושם, באר מים). מה הקשרו של גן זה לנושא האהבה? (מורה יסב תשומת לב התלמידים למילים: כלה, יבוא דודי...)
מורה מסכם דברי התלמידים: הגן מאופיין בשפע, מעין גן עדן, גדוש בפרות וריחות בושם ומים חיים. מאפיינים אלו מתקשרים לרומנטיקה, לחוויה חושית רגשית.

אמצעים רטוריים: אלוזיה מקראית, מטאפורה.

ויליאם אדולף בוגרו (1825-1905)

.14

להיות יחד /שלמה זמיר ("שורשים וכנפיים" עמ' 124)

הדובר השירי מציג מהי אהבה בחיים המשותפים. בשיר זה הדימוי הוא האמצעי הרטורי המרכזי.

שיעור

קריאת השיר ופרשנות.

מורה: ברצף של דימויים מציג המשורר את אהבת בני הזוג. נציין את הדימויים בשיר.

מורה: מה מאפיין את הדימויים בכל בית? מאיזה תחום הם לקוחים?

בבית ראשון - דימויים מתחום הגוף: עיניים וידיים שהתאמה ביניהן מופלאה.

בבית שני - דימויים מעולם המוסיקה- קשת וכינור, והים - מפרש ורוח.

מורה: מה משמעות לדימויים אלו בהקשר לאהבה? ("יחד" הוא גם קירבה פיזית אך גם כניסה לעולמות של אומנות, מרחבים, יופי...).

מורה פותח דיון: האם זו אכן התגלמות האהבה? רק כך נתפסת האהבה?

מורה: באלו דימויים אתם הייתם משתמשים להגדרת האהבה?

מורה כותב על הלוח את הדימויים שמעלים התלמידים.

תלמידים מסבירים את הדימויים שבחרו.

עבודת כיתה:

1. התאימו דימוי שהכרתם בשיר "להיות יחד" לאחת היצירות שלמדנו.
2. הסבירו את הקשר בין הדימוי שבחרתם לבין היצירה.

אמצעי רטורי: דימוי.

.15

אהבה / דליה רביקוביץ ("שורשים וכנפיים", עמ' 287)

בשיר זה מתוארים שני הדגים באהבתם הייחודית – הם בוחרים להתייחד במצולות הים. הם יורדים אל המצולות, וככל שמעמיקים, כך גדלה אהבתם. ירידתם אל המצולות מציגה את התרחקותם של השניים משאר הדגים. האמצעי הרטורי שנכיר בשיר זה הוא האירוניה. מטרת האירוניה להעביר ביקורת על אהבת שני הדגים, שמבודדת אותם מסביבתם.

שיעור 1

קריאת השיר והעמקה בפרשנותו.

מורה: מהם ביטויי האהבה של שני הדגים כפי שמוצגים בשיר.

מורה יכתוב ביטויי אהבה וציטוטים שהתלמידים מציגים: "ירדו למצולות הים" – מבקשים להתבודד, מתוודים זה לזה על אהבתם, "גדלה אהבתם"...

מורה: מדוע בחרה המשוררת בדגים ובים כדי להציג את נושא האהבה?

מורה יכוון תלמידיו לים כמקום המתקשר לרומנטיקה, בשל תכונותיו: שטחו הרחב, עומקו, צבעו, שקיעת השמש כזמן רומנטי ועוד.

מורה: בשיר מתוארים הדגים כבוחרים בבדידות על מנת לממש אהבתם: "לא עוד עלו אל החוף". מדוע, לדעתכם, מבקשים הדגים את הבדידות?
 מורה: האם אכן בשל בדידותם זוכים הדגים לכך שאהבתם גדלה?
 מורה: הדגים בשיר מתוארים על דרך ההאנשה. (המשוורת מייחסת להם תכונות אנושיות: נחפזו, ירדו, סיפרו על אהבתם...). האם התנהגות הדגים, השואפים להתרחק ולהתבודד מחברת אנשים, מתאימה לאהבה זוגית שאנו מכירים? מה חיובי ומה שלילי בקשר אהבה כזה?
 מורה: מהי עמדת המשורר על אהבה שיש לה מאפיינים שהוצגו בשיר?
 מורה יכוון תלמידיו לסוף השיר: "ילא הפה מספר / מה גדלה אהבתם". מורה יחדד את האירוניה העולה מסיום השיר (ההגזמה כמרמזת על האירוניה, הביקורת העולה באמצעות האירוניה).

אמצעים רטוריים: האנשה, אירוניה.

.16

שיעור 2. פעילות יצירתית בעקבות השיר "אהבה"

משימה ראשונה: מורה מחלק לתלמידים דף עם אמרות כנף ופתגמים על אהבה, בהם משובצים יסודות הלקוחים מהטבע.

המשימה: בחרו בשלושה מהמשפטים הבאים, והסבירו אותם. התייחסו לגורם הטבע הנבחר והקשרו לאהבה במשמעות הסמלית שבו, בתכונותיו, ייחודיותו ועוד.

1. לאהוב ולהיות נאהב זה כמו לחוש את השמש משני צדדיה. (דיוויד ויסקוט)
2. אהבה היא פרח שצריך לתת לו לפרוח. (ג'ון לנון)
3. חיים ללא אהבה הם כמו עץ בלי פרחים או פרי. (חליל ג'ובראן)
4. מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה. (מתוך שיר השירים, פרק ח', פסוק ז')
5. אהבה היא אש, או שהיא מחממת, או שהיא שורפת. (מיי וסט)
6. האהבה מניעה את השמש ואת הכוכבים. (דנטה אליגיירי)
7. האהבה היא רעידת אדמה פרטית. (פוגלר)
8. הכניסיני תחת כנפך, והיני לי אם ואחות, ויהי חיקך מקלט ראשי, קן תפלתי הנדחות. (ביאליק)

9. האהבה היא גן פורח. (פתגם פיני)

10. לו היה לי פרח עבור כל פעם שחשבתי עליך, הייתי יכול לפסוע בגן שלי לנצח. (אלפרד טניסון)

משימה שנייה

תלמידים צופים בקליפ: <https://www.youtube.com/watch?v=Eb5WwCIagw>

המשימה: כתבו במה תורמים הציור והמוסיקה, המלווים את מילות השיר, למשמעות השיר?

”הַיֵּם בִּינִי וּבִינְךָ / וְלֹא אֶסֶה לְחַלּוֹתְךָ” (fka f הנאי)

17.

זה לא הים / לאה גולדברג (”שורשים וכנפיים”, עמ' 134)

שיר זה מציג בפשטות המילים עם עומק המשמעות את הקושי ביצירת קשר בינה לבנו. שום גורם פיזי או טופוגראפי או הזמן, אינו מפריע לקשר הזוגי, אלא ”זה - אנו שנינו אשר בינינו”. האמצעי הרטורי המרכזי הוא – אנאפורה. האנאפורה נועדה להדגשת הרעיון.

שיעור

קריאת השיר מספר פעמים מפי תלמידים שונים. השמעת השיר בקולות שונים מחדדת את המשמעות.

מורה: מהו נושא השיר? מה מבקשת לומר המשוררת בארבע שורות השיר?

מורה: נתעכב על שלושה גורמים המוזכרים בשיר כגורמים אפשריים למרחק: ים, תהום וזמן. מדוע גורמים אלו נבחרו לתיאור מרחק בין אנשים אוהבים?

מורה: האם אכן יש בהם להפריע לקשר זוגי? איך?
מורה: מה עמדת הדוברת השירית בנוגע לגורמים שהוזכרו?
שלילת גורמים אלו כמרחיקים את האחד מהשני נועדה לומר מהו הגורם האמתי להתרחקות בין השניים.
מורה: נדון במשמעות המשפט: "זה - אנו שנינו אשר בינינו". מה בין בני זוג יכול לגרום להתרחקות ביניהם?
מורה כותב על הלוח את הנאמר על ידי התלמידים. (חוסר עניין, תכונות לא נעימות, העדר חברות אמיתית...)
תלמידים יסבירו מדוע כל גורם שצינו עלול לגרום לריחוק בין בני הזוג.
מורה מעורר דיון בנושא ערכים שבין אדם לחברו: מה צריך שיתקיים בקשר אוהב בין שניים? (אכפתיות, אחריות, עזרה, אמפתיה, אהבה, חברות...)
מורה ותלמידים מסבירים משמעותם של ערכים אלו, איך הם באים לביטוי במערכות יחסים?

אמצעי רטורי: אנאפורה

משימת סיכום

משימה יצירתית. להלן מספר אפשרויות: ציירו את מילות השיר, הלחינו את השיר, צרו מצגת לשיר, כתבו את השיר עם מילים משלכם ללא המילה "לא", ספרו למי תקדישו שיר זה ומדוע (יכול להיות לחבר/ה, להורה...), בחרו דרך אחרת משלכם להציג את השיר.

.18

ספר קריאה

מבחן קבלה / נאווה מקמל-עתיר

"מבחן קבלה" הוא סיפורה של סול – נערה בכיתה ט', עולה חדשה מרוסיה, שמתמודדת עם קשיים משפחתיים וחברתיים. העלילה מלכדת מספר אירועים משמעותיים בחייה של סול המתבגרת, עמן היא מתמודדת באופן מרשים. תוך כך גם נרקמת מערכת יחסים של חברות ואהבה בינה לבין בועז – תלמיד כיתה י'.

קריאה מונחת בספר זה תתמקד בחברות ההולכת ונרקמת בין סול לבועז, עד להבשלתו של הקשר לאהבת נעורים. יופיו של קשר זה ראוי להיות מודל לחברות שיש בה שיתוף, עזרה הדדית, הגנה, פעולות משותפות ואהבה.

הצעה דידיקטית - את הוראת ספר הקריאה יש ללוות בקריאה וכתיבה של התלמידים. לשם כך טוב שלכל תלמיד תהיה מחברת מיוחדת, אשר תקרא "יומן קריאה". את המחברת יקבלו התלמידים להכין מבעוד מועד, עם הנחיות לעיצוב כריכה ושער. במחברת זו יכתבו התלמידים משימות כיתה ושיעורי בית שיינתנו להם על ידי המורה.

להלן יוצגו העמודים בהם יתמקד המורה בתיאור תהליך בניית הקשר בין סול לבועז ומימוש החברות והאהבה ביניהם.

פרק ו' עמ' 45-56

אחה"צ חורפי, סול ואחותה התינוקת בגן הציבורי. רחל ושלוש חברותיה מגיעות אף הן לגן, ומטרידות את סול בלגלוג ובעלבונות: "אנחנו לא רוצים אצלנו כאלה שחושבים את עצמם", "תחזרי לרוסיה"... סול מנסה להתעלם. אך רחל לוקחת את כובעה של אחותה ומשליכה אותו לשלולית הבוץ. סול חסרת אונים, מנסה לגונן על אחותה, בעוד רחל וחברותיה מקיפות אותה ואת אחותה. אז מגיח בועז עם אחיו הקטן - תומר, הודף את הנערות מעל סול ואחותה ובקול נחוש הוא אומר להן: "זה נגמר. הפגנת הכוח העלובה נגמרה". הוא מרים מהשלולית את הכובע ודורש מרחל להחזירו לסול מחר מכובס ונקי, שאם לא כך, הוא יספר למנהל, להורים שלה ולכל השכונה על המעשה שעשתה. את התינוקת הבוכה הוא מרים ומחבק, ואת עצמו הוא מציג בפני סול הנדהמת. בין השניים מתפתחת שיחת הכרות.

מהלך ההוראה:

קריאה קולית של הפרק.

מורה: בועז מרשים בטוב לבו בעצם העזרה שהוא מגיש לסול מפני המתנכלות לה. האכפתיות שלו מרגשת. נפתחת שיחת הכרות ביניהם.

.19

- מה סול ובוועז למדים אחד על השני מהשיחה ביניהם?

- מה אתם למדים על כל אחד מהם מאופן השיחה ביניהם? בססו דבריכם על המסופר.

- אלו אתם הייתם פוגשים מישהו שהייתם רוצים ליצור אתו קשר, איך הייתם מציגים עצמכם? אלו שאלות הייתם שואלים? נמקו את בחירת השאלות שתשאלו. במה השאלות שלכם יקדמו את הקשר שבו אתם מעוניינים?

פרק ח', עמ' 61-69

בפרק ו' שיחת ההכרות של סול ובוועז נקטעת לקול פיצוץ שנשמע מהמרכז המסחרי. בועז ממחר לעזוב את המקום, לאחר שאומר לסול, כי אחיו שלומי, הלך לקנות מחברת במרכז המסחרי. בהמשך מתברר שאכן שלומי נפצע ואושפז בבית החולים.

בפרק זה מחליטה סול ללכת ולבקר את שלומי בבית חולים, על מנת לדעת מה שלומו. היא רואה את שלומי שוכב פצוע חבוש בראשו ואת אמו רוכנת על כתפו. אח מגיע ומודיע שלוקחים את שלומי לניתוח. היא אינה מתקרבת אליהם. אך אז היא חשה בידו של בועז מונחת על כתפה: "מה את עושה כאן?" הוא שואל בקול מופתע.

מהלך ההוראה:

קריאה קולית של הפרק.

מורה: בפרק זה מסופר על ביקורה של סול בבית החולים.

- מה ניתן ללמוד על הקשר הנרקם בין סול לבועז מביקור זה?

- נתמקד בהזדויות שבקשר זה. איך היא באה לידי ביטוי? מדוע הזדויות חשובה בקשר בין שניים?

- מה עוד נחוץ על מנת לחזק קשר זוגי? ננמק מדוע.

משימת כתיבה:

- באיזו יצירה מצאנו קשר דומה בין שניים? הציגו ציטוטים לביסוס דבריכם.

פרק י', עמ' 74-84

סול מחליטה לעזור לבועז בלימודים שלו, בשל ההיעדרות הממושכת שלו מבית הספר, בהיותו סועד את אחיו בבית החולים. היא מגיעה לבית הספר בו לומד בועז, ומצליחה להיכנס לכיתה בה הוא לומד. לאחר שהיא מספרת על מטרת בואה, שניים מתלמידי הכיתה – יפית וקובי, מוכנים להעביר לה מדי יום את חומר הלימוד לבועז.

מהלך הוראה:

קריאה קולית של הפרק.

מורה: סול מבינה ששלומי ישהה פרק זמן ממושך בבית החולים, היא מחליטה להעביר לבועז את חומר הלימוד בעזרת שניים מחבריו לכיתה – יפית וקובי.

מורה מעורר דיון:

.20

- מדוע מחווה זו ראויה ביותר? מה יש בה שהיא מלמדת על אכפתיות ומחויבות לחבר?

- במה כרוך תהליך העברת חומר הלימוד לבועז? עם אלו קשיים מתמודדת סול?

- מה אתם מוסיפים ללמוד על מערכת היחסים בין סול לבועז?

משימת כתיבה:

תארו במילים שלכם את מערכת היחסים בין סול לבועז כפי שבאה לביטוי בשלב זה. מה במיוחד, שווה את לבכם במערכת יחסים זו? אלו אתם הייתם בקשר חברי או זוגי, והאחר היה זקוק לכם, אלו עוד מחוות הייתם עושים למענו?

פרק י"ד, עמ' 111-126

בפרק זה סול ובוועז הולכים אל הים, וסול עושה תשליך לכל הכעסים שלה, כפי שלימד אותה בועז. בפעם הראשונה סול פתוחה בפני בועז ומספרת לו על רגשותיה. בועז קשוב, מזדהה ומייעץ לה עצה שתקל עליה. נפרשת פה מערכת יחסים בוגרת של פתיחות, אמפתיה ועזרה.

מהלך הוראה:

קריאה דמומה של הפרק.

עבודת כיתה:

- בפרק זה סול ובוועז משתפים אחד את השני בסודות מעיקים. מה כל אחד מספר לשני?
- האם יש מהמשותף בין הסיפורים של סול ובוועז? מה משותף?
- מה מציע בוועז לסול, כדרך התמודדות עם רגשותיה הקשים? האם עצתו עוזרת לה?
- מדוע בפרק זה ניתן לומר שקשרי השניים הלכו ועמקו?
- בחרו ציטוטים מהשירים שהכרנו שמבטאים את מהות הקשר שבין סול לבועז בשלב זה. הסבירו את בחירתכם בהקשר לסיפורם של סול ובוועז.

.21

פרק י"ז, עמ' 141-146, פרק י"ח עמ' 155-159

רחל ממשיכה להדיר את סול. לא די לה בחרם ובבדידות שנכפתה על סול. עתה היא מפיצה בבית הספר שסול סוחרת סמים. היא אף מראה תמונות בהן קובי מעביר לה מעטפות חומות, כהוכחה לדבריה: "סמים אני אומרת לכם. יש לנו סוחרת סמים".

סול חשה עצמה אבודה: "ילדה אחת מול בית ספר שלם וערימה של תמונות מרשיעות. מי יאמין לה?".

היא מפסיקה להגיע לבית החולים עם המעטפות בהם שיעורי הבית לבועז. מחליטה להתנתק גם מבועז, ולהפסיק ללכת לבית הספר.

מהלך הוראה:

קריאת הקטעים.

דיון: לפנינו חברות במשבר. סול במצוקה כל כך קשה, עד כי מחליטה להסתגר בעצמה. היא חושבת לעזוב את בית הספר ולעבור לקיבוץ.

- איך מגיב בוועז לנוכח תגובתה של סול?
- באלו פעולות הוא נוקט על מנת להגיע לסול ולגרום לה לספר על מצוקתה?
- מצבי משבר בחברות הם תופעה מוכרת. מהם הדרכים בהם אתם תבחרו לנקוט במצבי משבר בין חברים?

משימת כתיבה:

לא פעם אנו שומעים על חרם תלמידים, הדרה ורכילות רעה על האחר. תארו את הקושי החברתי והרגשי של מי שהדברים מכוונים אליו. הציעו הצעות להתמודדות עם תופעה זו? האם תפנו לקבל עזרה? ציינו גורמים שיוכלו לסייע במצבים אלו.

פרק י"ט, עמ' 169-160

בפרק זה מחליט בועז לנקוט בפעולה שתנקה את שמה הטוב של חברתו סול. הוא מגיע לבית ספרה, מתייצב בפני המנהלת ומספר את סיפור המעטפות החומות ואת העלילה שהעלילה רחל על סול. המנהלת מספרת בפני הכיתה את הגרסה הנכונה לסיפור המעטפות, מבלי להזכיר את שמה של סול. לאחר מכן, היא מזמינה את בועז להשלים את הסיפור, ולחשוף את סול כמי שבאמצעות המעטפות העבירה לבועז את חומר הלימוד. כך מתברר לכולם שבזכות סול, בועז השלים את החומר לקראת הבגרות: "מלאך המעטפות החומות הוא האחראי לכך".

מהלך ההוראה:

קריאה קולית.

דיון: בועז נחוש להיאבק על שמה הטוב של חברתו.

- מהי הדרך בה בוחר בועז לחשוף את הדיבה על חברתו סול?
- על אלו מכשולים היה צריך בועז להתגבר על מנת להצליח במשימתו? הדגימו דבריכם.
- ספרו איך אתם הייתם בוחרים להתמודד עם פגיעה בחבר או חברה שאתם אוהבים.

.22

לסיום הקריאה המונחת בספר ניתן להציע לתלמידים משימת הגשה מהמוצעות להלן:

1. בחרו באחד מהמשפטים הבאים, וכתבו משמעותו ואופן ביטוי בקשר החברות והאהבה בין בועז לסול.
 - א. "חברים מראים את אהבתם בעת צרה, לא רק בעת אושר" (אוריפידס)
 - ב. "אין בעולם דבר היקר יותר מחברות אמתית". (תומס אקווינס)
 - ג. "ראשיתה של אהבה אמתית במקום שאין מחכים לכל תמורה". (אנטואן דה סנט-אכזופרי)
 - ד. "המתנה הגדולה ביותר בחיים היא חברות, ואני קיבלתי את זה". (היוברט ה' המפרי)
2. תארו את מודל החברות והאהבה שאתם רוצים שיהיה לכם כמותו. וכתבו מה תיקחו מהסיפור של סול ובוועז לקיום קשר של חברות ואהבה.
3. האם לדעתכם אהבה וחברות חייבות להתקיים במקביל בקשר בין שניים? הוכיחו טענתכם, והציגו דוגמאות לדבריכם מהספר "מבחן קבלה".
4. שמעו את השיר הבא "שניים" בביצוע ריטה ושלמה ארצי:

<https://www.youtube.com/watch?v=EYX4ol4OaDk>

כתבו במה מאיר שיר זה את הקשר של סול ובוועז. צטטו משפטים מהשיר בהקשר למסופר בספר.

להלן הצעה לספרי קריאה נוספים בנושא 'אהבה':

1. יומנה של לוכדת כרישים / אורית ברגמן (אהבה ראשונית, בוסרית)
2. צוללים קדימה / דבורה עומר (אהבה בוגרת שמובילה לנישואין)
3. סלפי אחד יותר מדי / דנה אבירם (אהבת נעורים מפצה ומגנה)
4. הנסיך הקטן / סנט דה- אכזופרי (זוגיות שיש בה פרידה ושיבה עם תובנות על אהבה)

נסיים בברכת הצלחה והנאה בהוראת יחידה זו.

נשמח מאוד לקבל תגובות על יחידת ההוראה וכן, שאלות ובקשות להכוונה נוספת.

מדריכות להוראת הספרות:

ליאת שגב: 054-7660073 yoniliatsegev@gmail.com

רות בלונדר: 052-4401114 ruthblon@bezeqint.net